

האם מטרה קדושה, מכשירה את האמצעים למרות שהם פסולים?

פרשת עקב (שיחה 1) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
בהנהגה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה

"והיה עקב תשמעון" (דברים ז, יב) – מפרש רש"י, "המצוות הקלות שאדם יֵש בעקביו". כלומר אפילו אדם השומר על המצוות כשלעצמן, לפעמים הוא נכשל בדברים פעוטים. וכאן יש ליצרו הרע של האדם פֶר-נרחב להתעסק בו. ידוע שאין יצר הרע בא לאדם המקיים מצוות ואומר לו "בא וחטוא", אלא הוא מסווה את העבירה בלבוש של 'מצוה' ומפתה את האדם לעשות מעשה אשר תוכנו רע.

התורה צוותה, "צדק צדק תרדוף". (דברים טז, כ). מדוע הלשון היא כפולה?
לומר שגם כאשר מחפשים להביא "צדק", יש לזהר מאד שגם האמצעים המביאים לידי כך יהיו גם הם בבחינת "צדק". ולא כדעת חלק מהחילונים הסבורים ש"המטרה מקדשת את האמצעים".

6 דוגמאות. [יעקב, אהרן, דוד, פנינה, עשו, תענית חלום בשבת]

(1) חז"ל בעינם החדה מצאו מקום להחיל ביקורת על יעקב אבינו. מה שלבן הרשע החליף לו את אשתו בליל כלולותיו, אמרו: "... כל אותה הלילה היה קורא (לה) 'רחל', והיא (=לאה) ענתה. (בבוקר) אמר לה: 'רמאית בת רמאי!... אמרה לו, יש מלמד (תינוקות) שאין לו תלמידים? לא כך היה (פעם) שקרא אביך יצחק לקראתך 'עשיו! ואתה ענית לו?' (ב"ר סוף ע', בתרגום).

מה שתמוה כאן הוא היאך נענש יעקב "מדה כנגד מדה". הרי כל מעשיו היו לשם שמים ועל פי נבואה!
א. כך מבואר בתרגום אונקלוס על "עלי קללתך בני" (בראשית כז, יג): "עלי אתאמר בנבואה דלא יתון לוטא עלך". ואנו יודעים כי כל דברי התרגום נאמרו בסיני (מגילה ג).

ב. אמנם מה שהוא הציג את עצמו כאילו הוא עשיו בכך שקר, ומדתו של יעקב היא "תתן אמת ליעקב". אבל בגלל זה "וילך... אנוס וכפוף ובוכה" (ב"ר סה/טו).

ג. ועוד אמרו: "כיון שאמר יצחק ליעקב 'גשה נא ואמושך בני' נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה, וזימן לו הקב"ה שני מלאכים, אחד מימינו ואחד משמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול" (ב"ר סה/טז). כלומר היתה לו התנגדות נמרצת לתרמית זו, ואם לא שצותה לו אמו על פי נבואה, הוא לא היה עושה כך.

ד. ועוד אנו לומדים מזה שהקב"ה שלח מלאכיו לעזור לו בזה! ויותר נפלא ובולט כיצד ה' סייע בידו: "ויהי אך יצא יצא יעקב... ועשיו אחיו בא מצידו" (כז, ט) ופירש רש"י "זה יוצא וזה בא". וכיצד לא ראה עשיו את יעקב היוצא מחדר של אביו? אלא כי נעמד יעקב מאחורי לוח הדלת, שהסתובבה על צִיָּהּ. (דלת מסתובבת. ציר הנועץ באופן אנכי מן המשקוף מלמעלה מאמצעיתה של הדלת, ולא מצד הדלת) ולכן "זה נכנס וזה יוצא", ורק הלוח חוצץ בין שניהם ולא ראו זה את זה כלל.

נחזור לעניינינו בו אנו שואלים, משום מה נענש יעקב עונש כה קשה שלכל חייו תתחבר אליו אשה שהוא איננו רוצה בה, כעונש ע"כ ששיקר. והרי הוא עשה לשם שמים?

(2) דוגמא נוספת. אהרן הכהן עשה את העגל. ידוע לכולם כי כניעתו אז לדרישת העם היתה כדי להציל את חייו. "וירא אהרן ויבן מזבֵּחַ לפניו" (שמות לב, ה) - מה ראה? ראה חור (=בן מרים) זבוח לפניו (שהמורדים בה' הרגו אותו על סירובו להשתתף עמהם. ודורש מילות "ויבן מזבֵּחַ" = ויבן מזבֵּחַ). אמר (אהרן), אי לא שמענא להו, השתא עבדו לי כדעבדו בחור, ומיקיים בי 'אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא' ולא הוא להו תקנתא לעולם" (סנהדרין ז).

ופירש רש"י, כי סופם לעשות כן בהריגת זכריה בן יהוידע (שהיה גם כהן וגם נביא) ויחרב בית המקדש על כך עכ"ל. (כלומר, כהונה היא מול קו ימין של חסד, ונבואה נגד קו שמאל של תוכחות. אם שני העמודים מחוללים, בא ח"ו שמד כללי.) ובכן בודאי שאהרן היה אנוס גמור לעשות את העגל, גם להציל את הציבור מן שמד וגם להציל חיי עצמו. ואעפ"כ כתוב "גם באהרן התאנף ה' להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא" (דברים ט, כ) והעירו חז"ל: "תפלה עושה מחצה. שבתחילה נגזרה גזירה עליו, אין השמדה אלא כליו בניס" (ויק"ר מה). ראויים היו כל 4 בניו למות. רק בגלל התערבותו של משה שהתפלל עבורם, מתו רק נדב ואביהוא. ותמיהה גדולה יש כאן. הרי כל מעשיו של אהרן היו לשם שמים (עיין ויק"ר יג כמה פרטים). הרי עובדא היא שלא סלקו את אהרן מלהיות כה"ג כמו שסלקו מי שכיחן בבית חונו במצרים. ובכן, למה עליו לסבול?

(3) כן מצאנו על **דוד המלך**. "אמר לו הקב"ה, יודע אני שידך חדות וחרוצות ואני מבקש לרדות את עולמי בהם!" (דב"ר א/טו). כלומר, במלחמותיו נגד אוה"ע שהקיפו את ישראל וצררו את ישראל, דוד הכין מצב להקמת ביהמ"ק, כדברי המקרא "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו" (שמו"ב זא עיי"ש ההמשך) וחשב שכעת הוכשרה השעה לבנות בית המקדש ואף נתן הנביא הסכים אתו על כך! ואעפ"כ נאמר לו בתוכחה קשה "דס לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית, לא תבנה בית לשמי". (דהי"א כב, ח). כבר ראינו געגועי נפשו של דוד לבנות בית הבחירה "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" (תהלים קכב, א). שנים רבות דוד צם צומות, והכסף הרב שהיה מיועד לסעודות הממלכיות המיועדות לו (בהשתתפות כל החצריים, חיל המוצב והמתלווים) הכל הקדיש למען קרן בנין בית המקדש. "והנה **פְּעֻנֵי** (=בצומותיי) הכינותי לבית ה', זהב – פְּפָרִים מאה אלף; וכסף – אלף אלפים (=מליון!) פְּפָרִים" (דהי"א כב, ד). וכל הציפייה הנלהבת הזאת התבדתה עקב מלחמות ה' (נגד אויבי ישראל) שדוד המלך נלחם. (כלשונה של אביגיל הנביאה, שמו"א כה, כח). ולמה לא הגינה עליו כוונותיו שהיו לשם שמים?

(4) דוגמא נוספת נקח מן **פנינה** הצדקת, שהציקה לחנה לשם שמים (ב"ב טו). "ופירש רש"י: "בעבור הפעימה – שתתרעם על שהיא עקרה ותתפלל". פשוט לנו שחנה התפללה לה' עבור זרע של קיימא עוד לפני ההפצרה של פנינה. אלא פנינה אהבה את חנה כל כך שהיא רצתה לעורר עבור חנה זכות נוספת. "אלהים יבקש את נרדף". פנינה רצתה שחנה תשפוך דמעות-מרורות בשטף, עד שתשיג את המבוקש. והרי זה כמו אם המייסרת את בנה וכל כוונתה להיטיב אתו. ומה קרה לבסוף? "היתה חנה יולדת בן אחד, ופנינה קוברת שני בנים... "עד עקרה (=חנה) ילדה שבעה, ורבת בנים (=פנינה) אומללה" (פסקתא רבתי, סוף מג, על שמו"א ב, ה). אנו משתוממים. והרי חז"ל הודיעו לנו שפנינה התכוונה לשם שמים (ב"ב טו). ובכן למה היא תסבול עונש כה נורא?!

(5) נחזור **לעֵשׂו**, הידוע ברשעותו, צביעותו ומזימותיו המושחתות. ואעפ"כ כאשר הפסוק מציין "כשמוע עשיו את דברי אביו, ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד" (בראשית כז, לד) העירו חז"ל: "כל האומר שהקב"ה וותרן הוא, יתוותרו בני מעוהי. אלא מאריך אפיה וגבֵי דִּילֵיהּ. צעקה אחת הזעיק יעקב לעשיו דכתיב 'ויצעק צעקה' (=אחת), והיכן נפרע לו (ליעקב)? בשושן הבירה, שנאמר 'ויצעק זעקה גדולה ומרה' (אסתר ד, א) (ב"ר סז/ד) כלומר, כיון שמבחינת עצמו עדיין לא הגיע הזמן לעשיו לסבול צער "קיפוח", אלא הוקדם הדבר ע"י שעלה על דעתו של יצחק לברך את בנו "לפני מותו". יעקב נתבע על חלקו בצער זה, וצאצאיו שלמו את השטר. (ע"ע "העמק דבר", "הרחב דבר" על בראשית כז, ט וכן "הרחב דבר" על שמות לב, כח).

(6) וכן ראינו שהחולם חלום מבעית **בשבת**, עליו לבטל החלום ע"י צום תענית. אבל חז"ל הזהירו "קורעין לו גזר דין של שבעים שנה, ואעפ"כ חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת" (שביטל) (ברכות לא, א). והרי איש זה עושה ע"פ עצת חז"ל, ולמה לו לסבול בכפליים?

אלא, הסיכום הוא, שהקב"ה טוחן כל דבר ודבר דק דק. כל מעשה ומעשה שהאדם עושה מתחלק.
על החלקים הטובים שבמעשה, יקבל שכר יפה. אבל על החלקים השליליים שבכל מעשה, ענוש ייענש. אין ה' מקבל שוחד, [דברים י, ז] [עיין רמב"ם, "פירוש המשניות" על אבות, סוף ד].

ודאי, שאין שום מטרה מקדשת את האמצעיים וצריכים לבחון היטב שהכל יהיה במשפט צדק.